

§ 89 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I, forts.*Block C: Den allmänna gudstjänsten, Anvisningarna, Samling och Inledning*

ROGER OLSSON:

Ordförande! Jag talar för utskottet när det gäller rubriken Samling, och jag vill då yrka bifall till utskottets förslag att motion 2017:74 ska anses vara besvarad. Jag yrkar också bifall till förslaget avseende Anvisningstexten till momentet i Inledningsord, som ni hittar på sidan 31 i bilaga 4 samt att yrka bifall till utskottets förslag att den trinitariska formen besvaras med församlingens ”Amen”.

Jag vill tacka Gudstjänstutskottets ledamöter och ersättare för ett väldigt konstruktivt och gott samtal i utskottet som då har lett fram till den här dagen då vi kan debattera handboken.

När det gäller motion 2017:74 föreslår motionären att man ska inleda gudstjänsten med ett rungande och kraftfullt kärleksord och det är ju något som är centralt i en kristen gudstjänst att utformas på så sätt att det inte riskerar att tynga människor i skam och skuldkänslor. Läronämnden har också uttalat sig om den här motionen och anser att det ryms inom det nuvarande handboksförslaget att utforma en gudstjänst på det sättet. Utskottet instämmer i Läronämndens bedömning när den i sitt yttrande menar att det finns det här utrymmet. Med anledning av det så anser vi motionen vara besvarad.

När det gäller den trinitariska formen i gudstjänstens inledning uttrycker det en tillbedjan inför Gud som har gjort sig känd i vår kyrka som Fadern, Sonen och Anden och som har rötter långt tillbaka i kristenheten. Utskottet noterar att det finns en risk för att formuleringen ”I Guds, Faderns och Sonens och den heliga Andes namn” gör treenighetsperspektivet otydligt, antingen genom att Gud förstås som enbart syftande på Fadern eller genom att formen läses och hörs som en uppräkningslista av fyra personer snarare än Gud. Utskottet menar därför att det finns anledning till att skilja på formen med ”I Guds, Faderns och Sonens och den heliga Andes namn” så att den ändras så att båda varianterna som finns att välja på i alternativen skiljs ut från varandra. När det gäller den trinitariska formen, kan det uppstå missförstånd när det gäller Anvisningstexten när momentet Inledningsorden i textbilaga på sidan 32 att man kunde uppfatta ”Helig” som fakultativt i gudstjänsten och fast i högmässa och mässa. Den här otydligheten tycker utskottet på ett flertal punkter är svårtolkad och det brister lite grann i konsekvens mellan olika ställen där samma eller snarlika anvisningstexter förekommer. Utskottet föredrar därför att en översyn görs av anvisningstexterna inför publicering av kyrkohandboken.

JERKER SCHMIDT:

Ordförande, kära kyrkomöte! Jag yrkar bifall på min och Borgerligt alternativs Mats Hagelins motion 2017:128. Ett ord kan betyda liv eller död. Ibland är det just ord som kan ha oerhört viktig betydelse. Ett sådant ord är just ordet ”Herre”. Ordet ”Herre” i vår kristna tradition har en oerhört central betydelse. Det är i det Gamla testamentet det ord som i Septuaginta-översättningen, som har kommit från ”kyrios” som finns i Septuaginta både när det gäller hebreiskans ”adonai” och JHWH. ”Kyrios Herre”, ”Herre förbarma dig” något som vi så gärna och ofta sjunger och ber i våra gudstjänster. I Nya testamentet är en av de allra äldsta kristna bekännelserna just att Jesus är Herre. I min hemförsamling i Lundby församling i Göteborg har vi de senaste åren använt oss av den nya försöksordningen där vi istället haft ett Kristusrop och det är väldigt förvirrande. Vem och vad är detta Kristusrop? Vad innebär det? Vad betyder det? Ofta har jag noterat att när man skriver ut

Kristusropet så står det inte längre den latinska beteckningen Kyrie längre utan man har bara Kristusrop. Då tappar vi något oerhört centralt, något som är grunden för vår tro och bekännelse nämligen att Jesus är Herre. Vem är det vi ropar till i detta Kristusrop? Eller vem är det som ropar? Det är viktigt med igenkänning och det är viktigt med gudstjänstglädje, har vi fått höra många gånger idag, och så också att vi kan igenkänna oss i den allmänkristna traditionen. Jag kan inte jättemånga språk men på tyska heter det ju "Herr erbarme Dich" och på engelska heter det "Lord have mercy" och jag tycker också att vi kan ansluta oss till även i vår svenskkyrkliga tradition att bibehålla att faktiskt kalla vad saker och ting är, "Herre förbarma dig", "Kyrie". Man hänvisar ibland till att det är enklare att förstå ett Kristusrop. Det är det inte. Det är snarare mer förvirrat. I min hemförsamling har vi många människor som kommer från andra delar av världen och när det bara står Kristusrop så tror jag inte att de känner igen sig i gudstjänstordningen eller i vårt sätt att be. Det blir inte enklare eller tydligare med ett Kristusrop. Det blir banalare och mer förvirrat. "Herre förbarma dig" är inkluderande, välkomnande och förståeligt.

SVEN-E KRAGH:

Ordförande! "Över bygden lät glammet ifrån festen hos fadern. Den ena sonen fanns med och den andra var på väg hem." I Lukas evangelium berättas om den förlorade sonen och festen som fadern bjuder in till. Jag tror att här i inledningen av gudstjänsten så får vi så många personliga uppfattningar om hur man vill bli bemött, hur man vill mötas utav kyrka och församling trots att förhållandena var så olika för sönerna så måste bägge känna sig välkomna. Det är därför, tror jag, att just den här delen har väckt så många frågor och så många önskningar om att förändra, därför att det har ju att göra med att vi personligen vill känna oss välkomna till festen, till gudstjänsten, till gemenskapen i församlingen. När det är sagt så vill jag påpeka några saker.

Läronämnden har framhållit att bön om förlåtelse är en central del i hur en luthersk tradition uttrycker människans tillstånd och Gudsrelation. Människan är kallad att leva i ständigt pågående dialog av bekännelse och förlåtelse, Kyrkans gudstjänst ska ge utrymme för denna ständiga dialog. Gudstjänstutskottets förslag innehåller en ändring av kyrkostyrelsens skrivelse som stärker förlåtelse- och överlåtelsemomentet i huvudgudstjänsten, Kyrkostyrelsen bejakar denna förändring. I överlåtelsebön 1 var kyrkohandboken 1986 en bön om förlåtelse. I kyrkohandboks-förslaget 2012 gjordes benämningen av denna bön om och hade karaktär av mer överlåtelse än förlåtelse. Mässa firas ju på söndagar men också på vardagar både i katedralen och i serviceboendet. Att låta alla moment i måltiden vara fasta är inte att fira gudstjänst i samklang med den gudstjänstfirande församlingen. Kyrkostyrelsen har heller ingenting emot att inledningsord 7 ändras i enlighet med utskottets förslag så att det bättre uttrycker en religionsteologisk medvetenhet i enlighet med dokumentet Guds vägar. Kyrkostyrelsen menar också att benämningen Kristusrop – Kyrie bör vara kvar i enlighet med kyrkostyrelsens förslag. Det finns alternativ som inte innehåller ordet "Herre förbarma dig". Förkortningen Kristusrop är ett substantiv som relaterar till att ropa på Kristus. Jämför Gudstro som relaterar till tro på Gud, inte att Gud tror på något. Vi menar att Kristusrop – Kyrie bör finnas med i enlighet med vårt förslag.

I övrigt så yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

FREDRIK SIDENVALL:

Ordförande! Jag yrkar bifall på motionerna 2017:95 och 2017:97. ”Gå bort ifrån mig Herre, jag är en syndig människa”, så ropar aposteln Petrus enligt Lukar kap. 5. Det är ett uttryck för en regression. Petrus önskar att Kristus som har kommit honom när ska backa tillbaka. Grunden för den reaktionen är att Petrus upplever att han inte har de rätta kvaliteterna för ett nära möte. Det är ett regressivt mönster, ett regressivt förhållningssätt vi möter här. Jag ser en parallell i en del av formuleringarna som vi möter i handboksförslaget när den levande Guden kommer oss nära, bryter tystnaden och talar, inte bara i allmänna termer utan i de precisa ord som Luther hade en särskild glädje att återupptäcka. När den tyste Guden börjar tala, när den osynlige Guden blir synlig i Jesus Kristus, så är det som att vi idag i det här handboks-förslaget säger ”Gå bort ifrån mig Herre, jag önskar inte att du ska tala” för det stör mig. Jag önskar inte att du ska bli synlig, håll dig osynlig. Jag önskar inte att du ska bli personlig och mänsklig utan allmän och diffus så att det blir utrymme för mina egna projektioner, mina egna föreställningar. När vi ser tendenserna i inledningsorden så är det alltså i majoritet av dem där Gud istället för att möta oss så personligt som det har blivit uppenbart för oss på Guds progressiva sätt där han kommer oss alltmera nära, alltmer personligt, alltmer preciserat i det Nya testamentets uppenbarelse i Jesu Kristi person och så som Jesu Kristi Gud och Fader, barmhärtighetens Fader och all trösts Gud, så väljer vi istället att säga Gud. Gud, ett enstavigt ord som det är väldigt svårt att rent ljudmässigt framställa känslomässigt och intimt, varför kyrkan på vårt språk ofta har lagt till Käre Gud, Käre himmelske Fader. Vi saknar alltså relationssignaler. Jag tror att vi alltför mycket har färgats av en auktoritetssyn präglad av en historiematerialistisk tanke om ledarskap, om auktoritet, som något endast livshotande och förtryckande. Inom anknytningspsykologin finns det en helt annan förståelse av t.ex. föräldrarnas relation till barnet. Där är ledarskapet inte förtryckande utan en livsbetingelse. Det är ett vindskydd och en mylla, där den känslomässiga anknytningen till någon som står i ledarskapet befriar barnet från att behöva ta ansvar, behöva sättas i en kontrollfunktion och istället får vila i tillit. Den anknytningen måste ske genom ett progressivt språk där vi tillåter Gud att komma oss nära på ett personligt sätt i det bibliska språkbruket där vi kallar Gud vår Fader och vår Frälsare, Jesus Kristus Guds älskade Son. Jag ser också en regressiv tendens i de instruktioner för veckomässan, där flera moment lyfts bort ifrån församlingen så att vi är på väg tillbaka till den medeltida mässa där prästen ensam kan läsa mässan och där inte deltagande lekmän som står i de troendes allmänna prästadöme också är konstitutiva för en rätt nattvard och kunna läsa med i svaren,

HANS-OLOF ANDRÉN:

Ordförande! Jag talar för min motion 2017:91 och yrkar bifall till denna, vilket också innebär bifall till reservation 11 av Anders Åkerlund. Den här motionen handlar om bönen, ”Barmhärtige Gud du som i Kristus öppnar vägen till dig och utplånar världens alla synder. Rena mig så blir jag ren. Hela mig så blir jag hel. Drag mig till dig så får mitt hjärta ro”. Denna bön var en nyhet i 1986 års kyrkohandbok och kallas där Syndabekännelse och bön om förlåtelse 3. Bönen har blivit mycket omtyckt och används regelbundet som Syndabekännelse och bön om förlåtelse i många församlingar runt om i landet och den följs ofta av förlåtelseord och tackbön. Bönen finns kvar i förslaget till kyrkohandbok men kallas nu Överlåtelsebön 1. Det innebär att den inte längre kan användas i högmässan och att om den används i mässa/gudstjänst så kan den inte längre följas av förlåtelseord eller löftesord och

tackbön. Uppenbarligen ses bönen inte längre som en riktig Syndabekännelse och bön om förlåtelse. I bönen talas först om Gud som i sin barmhärtighet öppnar vägen till sig i Kristus som utplånar världens alla synder. Sedan ber vi om rening, i sammanhanget rimligen från synden, om helande av den skada synden har tillfogat oss och om hjärtats ro i Guds närhet. Skulle inte detta vara en fullgod syndabekännelse och bön om förlåtelse? Det är väl inte nödvändigt att använda orden ”synd” och ”förlåt” för att uttrycka sin sorg över syndens närvaro i sitt liv och i sin längtan efter förlåtelse. Har man verkligen menat detta, då har man ju en mycket formalistisk syn på bönen som inte alls är lyhörd för dess djupare mening. I själva verket så finns det inte så mycket av överlåtelse i bönen utom möjligen slutraden Drag mig till dig så får mitt hjärta ro. Men det är inte vi som överlåter oss till Gud, snarare ber vi Gud att dra oss till honom. För mig är alltså omklassificeringen från Syndabekännelse och bön om förlåtelse till Överlåtelsebön rätt obegriplig. För det är för församlingens skull som kommit att älska denna bön och gärna vill fortsätta att använda den just som Syndabekännelse och bön om förlåtelse bör den åter kallas Bön om förlåtelse. Den blir då Bön om förlåtelse 9 i den nya kyrkohandboken. Det är väl ingen djärv gissning att de många församlingar som länge har använt bönen varje söndag och låtit den följas av förlåtelseord och tackbön kommer att fortsätta med detta oavsett hur den klassificeras i kyrkohandboken. Det är ingen klok kyrkopolitik att besluta att införa en ny Syndabekännelse 1986 och 31 år senare beslutat att den egentligen inte var någon Syndabekännelse. Vissa handboksbeslut är nog i praktiken oåterkalleliga.

Ordförande, bifall till motion 2017:91.

KENNETH NORDGREN:

Ordförande! Med den här blockuppdelningen av dagens debatt så blandas ju stora frågor med väldigt små, högt och lågt. Nu ska jag fokusera på en hög fråga, nämligen Gloria, ära åt Gud i höjden. Jag står här för att yrka bifall till reservation 13 och det rör alltså lovsångsmomentet. Debatten fram till denna dag i media har ju innehållit många Kyrie, Herre förbarma dig över vad som har förevarit. Men tack och lov så finns ju också Gloriamomentet. Ett av de konstitutiva momenten i den allmänna gudstjänstens samlingsdel är ju just Gloria. Reservation 13 riktar in sig på en liten men viktig språklig förändring. Det handlar om att i den lovsång som finns ursprungligen från julnatten och Lukas 2:14, alltså Ära åt Gud i höjden och frid på jorden bland människor som han älskar. Ta tillfället i akt nu när vi som en grundläggande intention, strävan och syfte med handboksrevisionen bl.a. har haft att sträva efter ett mera inklusivt språkbruk. Då menar jag tillsammans med min medreservant att här finns ett upplagt tillfälle för att byta ut ett manligt pronomen, som omnämner Gud dvs. han, till Gud. Då lyder ju lovsången Gloriamomentet, Ära åt Gud i höjden och frid på jorden bland människor som Gud älskar. Det går att sjunga. Det är inga problem att byta ut ett enstavigt ord mot ett annat enstavigt ord rent melodiskt.

Sedan noterar jag som reservant med tillfredsställelse att ett visst stöd kommer från Läronämndens nya yttrande, dvs. efter Gudstjänstutskottets behandling av hela förslaget. Läronämnden konstaterar att yrkandet, till grund för reservationen, överensstämmer med ett eftersträvat inkluderande språkbruk. Om vi går på vårt förslag i reservationen så innebär det att vi tar momentet ett steg längre vad gäller det här inklusiva språkbruket för att markera direkt liturgiskt tal om Gud, vilket är att föredra i det här fallet, framför ett indirekt pronomen. Och stilistiskt språkligt menar jag också att det här fungerar väl liturgiskt. Därför vore det mer veligt än heligt att hålla fast vid

86:ans val att använda ett manligt pronomen när vi nu har chansen att ändra det. Ett litet men viktigt steg framåt och då bör vi göra det. Gud är Gud och inte han.

Jag yrkar bifall till reservation 13.

MARKUS HOLMBERG:

Ordförande! Då ber jag att få fortsätta på det tema som Kenneth slog an: ”O Gud du råder bortom alla stjärnor och skapar varje strå på jorden Du skådar ner i nödens världar och är oss en fader och moder”, står det inte i handboksförslaget. Inte heller i 1986 års handbok. Där avslutas den här lovsången ”Du skådar ner i nödens världar och är oss en fader, en fader”. Sällsynt trycks det på det patriarkala gammaldags ordet. I motion 2017:141 har jag alltså föreslagit den här ändringen, dvs. att vi får lovsjunga Gud som en fader och en moder. Det är ju så att kyrkohandboksförslaget på många ställen har öppnat språket. Vi får uttrycka Guds storhet friare och rikare och det är ju inget problem att vi använder fler och nya ord och begrepp för att beskriva Gud, att vi hittar referenser som fungerar i vår egen tid. Det är precis det vi måste göra om fler människor ska se att deras tro rymms i kyrkans tro. Utskottet har konstaterat i sin behandling av den här motionen att det här att byta fader mot moder stämmer väl med uppdraget angående inkluderande språkbruk men man vill ändå inte bifalla den här motionen. Vad jag kan förstå så beror det på att order fader förekommer på två ställen till i samma lovsång. Där kan man av musikaliska skäl inte lägga till ordet moder. Det tycker jag är ett tunt argument, att man inte kan göra rätt på ett ställe, eller rättare sagt, att man bara kan göra rätt på ett ställe och inte på tre ställen är väl ändå bättre än att göra rätt på något ställe. Läronämnden har tittat på den här motionen och bejakar att Gud omtalas både som fader och moder. Det, skriver man, står i överensstämmelse med såväl bibeln som Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Då tycker jag att vi ska ta varje tillfälle i akt att öppna språket, öppna tänket om Gud, speciellt i en ny kyrkohandbok. Det är väl till stor del därför vi över huvud taget behöver en ny kyrkohandbok.

Jag har också ägnat mig åt att räkna ord, precis som några hade gjort på morgonkvisten. Order fader förekommer i förslagsordningen för mässa/gudstjänst på 51 ställen. Ordet moder eller mor förekommer på 2 ställen. Mitt djärva förslag är alltså att öka dessa två till tre.

Den som vill lovsjunga Gud, vår far och vår mor, anteckna nu noga att ni på torsdag ska rösta för motion 2017:141 till vilken jag alltså yrkar bifall.

ALVE SVENSSON:

Ordförande! Jag talar för reservation 8. Vi reserverar oss mot att inledningsordet ”i Guds den treeniges namn” förs in i kyrkohandboken. Detta inledningsord förflyttar perspektivet från relation och samhörighet, som finns hos Fader, Son och Ande, till att bli ett enbart dogmatiskt uttryck. Treenig, det är dogmatik. Det är sann dogmatik men det passar inte i liturgin. Redan i utgångsläget är samlingsordet en komprimerad formulering med stark dogmatisk tyngd. När den sista förklaringen av treenighet tas bort, Fader, Son och Ande, då försvinner den sista möjligheten att intuitivt förstå innebörden. Istället fordrar inledningsordet en stor dogmatisk förkunskap för att över huvud taget vara begripligt.

Alltså, vi är flera reseranter som vill stödja reservation 8.

JULIA KRONLID:

Ordförande! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 7, 8, 9 och 10 samt motion 2017:97 av Fredrik Sidenvall. Jag kommer inte att bemöta allt men jag vill börja med att jag instämmer med föregående talare, att vi också ställer oss kritiska till att införa ”i Guds den treeniges namn” i kyrkohandboken. Vi tycker också att det här förflyttar perspektivet mot ”Fader, Son, Ande” att det är bättre att uttrycka hela treenigheten för att man då bättre har förståelse för vad treenigheten innebär. Det finns också en väldigt vacker symbolik när prästen gör korstecknet. Det här är också någonting som gör att och samtidigt uttrycker ”Fadern, Sonen och Anden”, och det gör också att människor från andra länder som besöker våra kyrkor kan känna en stor samhörighet och känna igen sig. Vidare i inledningsordet instämmer jag med Fredrik Sidenvall och hans motion som förordar 1986 års inledningsord, detta för att begrepp om att Gud har uppenbarat sig för oss genom sin son Jesus Kristus tonas ned till förmån för väldigt allmänna begrepp om Gud. Jag ska ge några exempel. En inledningsbön är: ”Nu är vi här tillsammans och du Gud är här. Du är nära som luften vi andas”. En annan: ”Gud är här. Du är här. Jag är här. Vi är här tillsammans.” Och nästa: ”Fjällens och det öppna landskapets Gud, skogarnas och rika mångfaldens Gud”. Jag hör inte Jesus Kristus Guds son på ett enda ställe. I inledningsord 7 så nämns Jesus Kristus, att ”Guds kärlek möter oss genom Jesus Kristus”, men där stödjer jag reservation 9 som istället framhåller att det ska stå att ”Gud uppenbarade sig för oss genom Jesus Kristus”, så som det framhålls Joh. 3 och 16, ”att så älskade Gud världen att han gav den sin ende son för att var och en som tror på honom inte ska gå under utan ha evigt liv”. Jesus är ju central i hela vår kristna tro. Att det uppstod en spricka mellan Gud och människan genom synden och den sprickan är lagad genom Jesus Kristus, hans död och uppståndelse på korset. Det måste framgå mycket mera i inledningsorden än vad som görs idag.

ANDERS ÅKERLUND:

Inom detta block yrkar jag bifall till reservation 11 av Hans-Olof Andrén och mig och bifall till motion 2017:91 av Hans-Olof Andrén och även till Kenneth Nordgrens reservation där jag är medreservant och där begreppet där ”bland människor som Gud älskar”.

Ärkebiskopen slutade med de här orden i sitt anförande, ”sjung Guds lov i era hjärtan”. Hur gör man det och hur får man gudstjänsten att svara på det tilltalet och den utmaningen? Jag har lagt en motion som är lite yvig om att det är otroligt viktigt att starta varje gudstjänst i den nya handboken med Guds varma kärleksfulla ja till oss människor. Det är många som har problem med våra gudstjänster. Man känner sig lite usel och dålig i början och förstår inte riktigt hur det här är. Särskilt ovana gudstjänstbesökare. Jag träffar många sådana. Jag har också tänkt så här. Både Läronämnden och utskottet har bejakat det här och säger att det här finns redan. Men är det så verkligen? Jag har med glädje och fascination läst en bok av Marcus Borg, Kristendomens hjärta, som stödjer också de här tankarna som jag har. Tankarna inför begreppet synd. Är synd det begrepp som bäst beskriver vår belägenhet? Är det uttömmande nog? Det används omkring tusen gånger i bibeln men det finns också andra motiv som också finns där. Om blindhet – ge mig syn, om fångenskap – ge mig frihet, om hunger – mätta mig, törst och längtan, sådana ord om vilshenhet som också har att göra med splittring och ökad längtan efter helhet och mer fuller liv. Jag tycker att den här motionen av Hans-Olof Andrén kan vara ett svar att komma ur det här dilemmat och kunna bevara syndabekännelsens plats också i början av

gudstjänsten som en inledning. Då passar för mig den här bönen: Barmhärtige Gud du som i Kristus öppnar vägen till dig och utplånar världens alla synder osv. Hela mig så blir jag hel.

Bifall alltså till de här två reservationerna och motionerna.

BERTIL MURRAY:

Ordförande! Bifall till motion 2017:61 punkt 3 som ingår i det här blocket. I vår kontakt med musiker så har vi också fått fram ett förslag på en gammal lokalt använd lovpsalm och det är den som presenteras i den här motionen. Den kunde förtjäna att få större spridning genom att lyftas in i handboken. Nu är det förstås vanskligt att ta in material som inte har prövats brett, men det är också vanskligt att ta in brett prövat material, nämligen när remisserna är så extremt negativa som de som har kommit. Det angår flera block men det angår det här blocket att vi skulle se lite närmare på de grovt missvisande siffror och statistik som har presenterats. Nu tror jag att den kommer att läggas upp här så att vi får se statistiken kanske. Ni har de blå staplarna och de röda staplarna. De blå avser texten, de röda musiken. Man kan alltså se att vad gäller texten så har bland remissinstanserna ungefär 17 à 18 procent sagt att handboksförslagets språk är bra. Att 40 procent uttrycker kyrkans lära och 50 procent nattvardsteologin medan vad gäller musiken så är det serie A som har ett acceptabelt godkännande. När ni tittar på B så är det bedrövliga siffror. C, D och E är inte särskilt märkvärdigt. Att vi har fått en helt annan bild förut det är därför att man har lagt samman det som har kallats för bra och det som har kallats för ganska bra. Då vill jag upprepa ärkebiskopens ord som hon sa så vist för två år sedan, vi kan inte nöja oss med mindre än en handbok som håller högsta kvalitet i såväl text som musik.

ROGER OLSSON (REPLIK):

Det är lite olyckligt att den här frågan har kommit tillbaka igen för det kändes lite grann som att den här diskussionen hade vi på det förra blocket. Jag har läst statsvetenskap och i grundkursen där när man gör enkätundersökningar så är det precis så här man gör. Man har fyra olika alternativ, man har mycket bra, ganska bra, dåligt eller mycket dåligt. När man sedan ska redovisa svaren så lägger man ihop mycket bra och ganska bra. Det är vedertagen vetenskaplig teori att man gör på det sättet. Vad skulle annars hända med ganska bra? Hur kan du få det till att det blir dåligt helt plötsligt?

KJELL PETERSSON:

Ordförande! Ibland kan man ju tycka att det skapas problem som inte skulle behöva finnas i det här handboksarbetet så därför har jag skrivit en motion 2017:68 och det finns en reservation 12 och det handlar om Herre förbarma dig eller Kristusrop. Då är det ju så att Gudstjänstutskottet konstaterar att begreppet Kristusrop kan upplevas tvetydigt. Jag säger också detta i min motion. Sedan säger man att det klarnar lite på grund av dess placering i mässan, och i synnerhet de som kan grekiska begriper ju ännu mera därför att det står ju Kristusrop/Kyrie. Men nu är det ju inte alla i församlingen som kan grekiska. Mitt förslag för att lösa det här problemet är att ändra beteckningen Kristusrop eller rubriken Kristusrop till Herre förbarma dig, den vedertagna svenska beteckningen på detta moment i högmässan.

Bifall alltså till motion 2017:68 och reservation 12.

BERTH LÖNDAHL:

Teologi är inte bara vad som sägs, teologi är också vad som inte sägs. Det kanske är viktigare vad som man undviker att säga t.ex. i handboken. Den alternativa inledningsformen i Guds den treeniges namn är teologi i den meningen att man undviker att säga ”I Faderns och Sonens och den Heliga Andes namn”, kanske därför att man då skulle betrakta detta som ett icke inklusivt språk. Vi vill undvika orden Fadern och Sonen. Därmed har man gjort någonting väldigt dramatiskt. Inte bara att man dogmatiserar detta personliga tilltal av Fadern och Sonen utan det är också just att plötsligt blir det en helt annan Gudsbild. Vi möter någon annan än den Gud som Jesus Kristus har uppenbarat i Nya testamentet för oss. Den Gud som Jesus tilltalar som Fadern och där han själv är Sonen och om vilken han säger att jag och Fadern är ett. I Guds den treeniges namn är därför villfarelse i den meningen att den vill undvika att säga någonting helt avgörande som finns i hela kyrkans tradition och som är det ekumeniskt vedertagna, i Faderns och Sonens och den heliga Andes namn. När det gäller inledningsorden så har jag redan berört den språkliga tveksamheten. Det är inte så att jag inte tycker om de inledningsord som jag tycker är tveksamma i sin språkliga halt. Jag kan tycka att de är ganska fina, men de kan vara vackra och fina när man använder dem som dagsedlar, som någonting man tillfälligt formulerar, som en fri text jag som präst vill använda just på sättet som Anders Åkerlund nämnde, dvs. som ett välkomnande nedslag inför människor som är sökande och ovana i gudstjänsten. När det plötsligt handlar om en text som ska framstå i en handbok, som ska vara liturgiskt bärande och ha slitstyrka och inte vara som en trasmatta, då måste man kräva någonting helt annat av de orden. De måste ha bärkraft och slitstyrka i decennier. De får inte vara dagsedlar och de som flera av dem då blir närmast pekoral. Pekoral är okej i det tillfälligt formulerade. När det gäller syndabekännelserna så vill jag notera att flera av syndabekännelserna vill undvika ordet synd. Jag tror att det här är ett misstag och inte bara därför att jag kan tycka om ordet synd utan därför att det är att undvika att lyfta fram människans värdighet. Bara människan kan komma med en syndabekännelse. Djur gör det inte. Det tillhör alltså människans värdighet, inte att veta att hon har syndat, utan att veta att hon är den ende som kan synda och ha en sådan relation till Gud, att det kan vara både en brusten och en helad relation. En god syndabekännelse handlar om människans värdighet.

Jag yrkar bifall till reservationerna 8, 9, 10 och 12.

EVELINA JOHANSSON:

Ordförande! Det är lite svårt att förstå riktigt en grundläggande linje i det här arbetet. Jag får ibland en känsla av att man vill slippa så mycket som möjligt, fast det gäller inte inledningsord. Där vill man ha så många som möjligt. Kanske lite fler än det fanns kraft till att åstadkomma egentligen. Däremot när man ska fira mässa då är det ”less is more” som är idealet. Någon kändis har sagt, hur kan ”less” vara ”more”, ”more is more”. Det kan jag tycka borde vara en rimlig hållning även när man firar mässa. Det föreslås att lovsägelsen, Helig och O Guds lamm ska kunna utgå så fort mässan inte firas som huvudgudstjänst. Det här är egentligen ett ganska märkligt förslag därför att det bryter sönder nattvardsbönen som om den vore en bön som sedan har en fin sång före sig och fina sånger efter sig. Nattvardsbönen, från ”upplyft era hjärtan” till Gud hela vägen genom prefationen, Helig, den lästa bönen ända till församlingens gemensamma Amen är en helhet, en enda nattvardsbön, en tacksägelse, eukaristi som vi säger. Att tacksägelsemomentet i mässan särskilt

kommer fram är just lovsägelsen och Helig, har förts fram i själva handboksarbetet och ändå har man nu landat i att just de momenten ska bara finnas obligatoriskt när mässan firas som huvudgudstjänst. Vi vet ju med alla de sammanläggningar som har gjorts att huvudgudstjänst är någonting som mycket väl kan vara ganska sällsynt i vår kyrka i och med att det faktiskt bara behöver vara en per pastorat, inte huvudgudstjänst betyder inte bara någon gång ibland på en vardag. Det kan betyda söndagar i massor av kyrkor. Då bör vi unna oss Helig, lovsägelse, O Guds lamm, dessa moment som aktiverar församlingen som aktualiserar tacksägelsen. Det går alldeles utmärkt att hinna en mässa med en fullständig nattvardsbön på en halvtimme med marginal om man bara jobbar hårt.

Inte "less is more" utan "more is more". Det har aldrig förekommit före 1986 med mässor utan Helig och lovsägelse.

MARIA JOHANSSON-BERG:

Ordförande! Jag vill företräda utskottet som föreslår kyrkomötet att besluta om bifall till kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2017:6 angående lovsången och avslag på motionerna 2017:44, 2017:61 punkt 3 och 2017:141. Gudstjänstutskottet menar att kyrkohandboksförslaget har låtit den praxis som nu gäller i många församlingar få genomslag på ett bra sätt. Motion 44 föreslår en ändring av rytm där det idag finns flera olika varianter att välja på i olika psalmboksutgåvor. När motionen inte preciserar sig så har utskottet bedömt att motionen är för ospecifik och föreslår avslag. När det gäller motion 61 punkt 3 menar vi att det föreslagna materialet inte prövats eller granskats under försöksperioden. Mot bakgrund av det föreslår utskottet avslag. Motion 141, att byta "en fader" mot "en fader, en moder" innebär en förändring som blir problematisk i flera led som också utskottets skriftliga betänkande också beskriver. Även om handboksuppdraget varit att beakta ett inkluderande perspektiv innebär det inte att det fungerar att göra det. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att avslå motion 141.

BISKOP MARTIN MODÉUS:

Ordförande! Jag vill säga några ord om inledningsorden och om föreställningen om banalisering som återkommer där. Vad är det som skapar det här banaliseringstrycket och hur ska vi förstå det? Det första som vi behöver se är att invändningen om banalisering nästan alltid reses mot nya texter i kyrkan. Vi som var med när 1986 års kyrkohandbok liksom de nya bibelöversättningarna kom minns precis liknande resonemang. Tiden förändrar språkbilden och vi som är lite äldre är kvar i våra gamla språkfigurer. Vår acceptans av nya språkuttryck är en gåva till framtiden. Det ligger alltså i sakens natur att nya texter upplevs på det sättet och jag ska ärligt säga att inför en del inledningsord så har jag haft undringar. Men så har jag mött människor som använt dessa texter i gudstjänst och som vittnat om vilken välsignelse de har givit i det verkliga livet. Jag vill gärna vara med och ge den språkliga gåvan in i framtiden. Det andra vi behöver se det är att den nya handboken är byggd efter delvis andra principer än tidigare. I Svenska kyrkans tidigare böcker så stod enhetlighet i fokus, helt enkelt eftersom Svenska kyrkan hade ett samhällsbyggnadsuppdrag just i enhetlighetens tecken. Det skulle vara likadant överallt och skälet var att det skulle vara likadant överallt. Den nya handboken däremot är inte till för att skapa enhetlighet utan för att skapa enhet med respekt för den mångfald som råder i Svenska kyrkan. Vi har många teologiska traditioner. Vi har många fromhetstraditioner och många lokala traditioner. Detta ger med självklarhet resulta-

tet att inte alla tycker att allt är toppen även om den statistik vi fått se. helt felaktigt presenterad men det har vi ju redan fått utrett. En grundläggande dubbel fråga vi alltså måste ställa oss är, kan jag själv fira den gudstjänst jag längtar efter utifrån detta material och kan jag respektera att andra kan fira gudstjänster som ser delvis annorlunda ut? Jag kan svara ja på båda frågorna och jag ser med glädje fram emot att möta den mångfalden. För det tredje vill jag fästa uppmärksamheten på en fråga som inte så tydligt har berörts i samtalet hittills och det är att man i handboksarbetet har plockat bort de tidigare specialordningarna, t.ex. för familjegudstjänst. Det fanns en stor bejakelse av det redan i första remissrundan. Extra tydligt syns det i inledningsorden som ska öppna vägen in i gudstjänsten. Här har man arbetat i många fall med enkelt språk och enklare tankefigurer för att man utifrån det gemensamma materialet ska kunna ställa samman gudstjänster som sänker trösklarna för många olika grupper som är i behov av enklare språk. Tänk barn men tänk också andra med behov av enklare språk. Där vill jag gärna vara med och ge den gåvan.

BERTH LÖNDAHL (REPLIK):

Som jag redan har nämnt så är det en skillnad mellan enkelhet och förenkling och jag tror att en del av det här språket handlar om en förenkling. Det är lite absurt för samtidigt som utbildningsnivån i Sverige har höjts oerhört mycket de senaste decennierna så tycks språket gå i en annan riktning i högmässan/gudstjänsten. Jag tror att vi behöver ett enkelt språk. Jag tycker också att det är absolut okej att man har en enkelhet i språket så som det tillfälligt formulerade, det som uppstår i ögonblicket. Vi pratade om det här över kycklingen till lunch och hur man gestaltar gudstjänsten samtidigt som det som är i handboken formulerat måste ha en annan halt. Med detta menar jag inte att man ska ha ett ålderdomligt eller ett arkaiserande språk men man ska ha ett bärande språk och ett språk som håller. Där kan man ofta se just det här att signalord fungerar olika i olika tider. Man kan så oerhört lätt identifiera, precis som det är med bildesign så ser man att den här bilen är från 70-talet. Så är det också med språkdesign. Man hör, det här är från 2016–2017, men det slits ut.

BISKOP MARTIN MODÉUS (REPLIK):

Jag tror ju i grunden att vi är överens i bygget av gudstjänsten men det blir problematiskt om man rensar bort de enkla texterna och lägger de i det tillfälliga. Då får man en situation där det blir, så att säga, de komplicerade texterna som bejakas i kyrkohandboken men vi har också ett behov av väldigt enkla texter för gudstjänst där vi ser att det finns många barn, där det finns människor som av andra skäl har behov av enklare språk och enklare tankefigurer. Men det blir prästens ansvar i det läget att sätta in de beståndsdelarna i en gudstjänsts helhet. Där har vi ett arbete att göra men då är vi mer inne i biskopens tillsyn och domkapitlets tillsyn. Alltså, det går inte att lagstifta bort dåligt omdöme utan det måste vi alltid ge det förtroendet till de som bygger gudstjänsterna. Då behövs det ett rikt och brett material.

BERTH LÖNDAHL (REPLIK):

Eftersom jag har varit kyrkoherde i en församling där vi faktiskt har fler gudstjänstfirare på högmässan än det finns antal platser i kyrkan som ett medeltal, så måste jag konstatera, ja det har varit mycket barn och mycket barnfamiljer. Enkelheten i språket handlar inte om det utan det handlar, precis som vi har pratat, om närvaron och gestaltandet och då kan också språket vara betydligt rikare. Än en gång, jag tror att det banala och tidstypiska förlorar på sikt. Det måste vara bärande på ett sådant

sätt att det håller. Det brister bl.a. inledningsorden i men också en hel del i syndabekännelserna, i de eukaristiska bönerna. Man ser direkt att, okej det här är typiskt 2017 års design och det håller inte.

BISKOP MARTIN MODÉUS (REPLIK):

Så gott då att vi kanske kan få en kyrkohandbok med en bredd där många kan hitta det som fungerar i de egna sammanhangen.

FREDRIK SIDENVALL (REPLIK):

Språk handlar ju både om form och innehåll och jag är övertygad om att ett lödigt och bibliskt innehåll kan också uttryckas i enkelt språk. Dilemmat här är ju utveckling från det mer konkreta mot det abstrakta. Det främjar inte barn eller de som av olika skäl främjas av att möta ett konkret språk som kan referera till något bekant t.ex. just relationsord. Det är det som är min kritik i detta. Förståelsen och bemötandet av den sökande människan är ju ohyggligt behjärtansvärt och bör ju vara kopplat till ett aktivt evangelisationsarbete. Men det kan också vara en ursäkt för att vi i kyrkan vacklar i vårt värnande av kyrkans integritet i en sekulär kultur. Den distinktionen måste vi uppehålla.

BISKOP MARTIN MODÉUS (REPLIK):

Mot detta resonemang har jag ingenting att invända mer än att jag tycker inte att det träffar kyrkohandboksförslagets texter.

TOMAS JANSSON:

Ordförande! Det finns en sak som har börjat oroa mig mer och mer och det är när jag pratar med människor och möter många som hävdar att kyrkan sitter fast i en syndafixering, i en skuldbeläggande attityd. Jag har grubblat mycket över var denna missuppfattning kommer från, för jag känner inte igen det i det kyrkliga liv jag deltar i. Jag känner inte igen det i min egen förkunnelse, inte heller i mina kollegers förkunnelse. Vad är då orsaken till denna grova missuppfattning om vad kyrkan står för? Här har jag på senare tid kommit att börja misstänka att boven i dramat är nog hur vi inleder våra gudstjänster. Bönen om förlåtelse, syndabekännelsen, hur den formuleras är väldigt avgörande för hur kyrkoovana människor upplever gudstjänsten. Talet om synd leder många människor in i denna felaktiga uppfattning. Vi som är kyrkovana vet att bönen om förlåtelse, förlåtelsens ord, är budskapet om den Gud som öppnar famnen och tar emot oss i gudstjänstens gemenskap. Men för kyrkoovana så blir signalerna istället det motsatta. Därför måste vi vara rädda om orden vi använder i gudstjänstens inledning, i bönen om förlåtelse.

Anledningen till att jag står här är att jag vill yrka bifall till motion 2017:91 av Hans-Olof Andrén, den motion som alltså hävdar att låt oss få behålla bönen ”Rena mig så blir jag ren” som en bön om förlåtelse och därmed berättigad till att få följas av ett förlåtelseord därmed möjlig att använda i huvudgudstjänsten med direkta förlåtelseord. Den bönen från 1986 års handbok har på många sätt varit en hjälp för att lösa det här problemet. I många församlingar har den här bönen kommit att vara en ögonöppnare för många kyrkoovana människor som sänder rätt sorts signaler om att jag är välkommen in i gudstjänstens gemenskap trots mina fel och brister. Därför är det så viktigt att vi får behålla den i dess nuvarande karaktär. Den kan få följas av förlåtelsens ord.

Jag vill faktiskt rikta en direkt vädjan till kyrkomötet att på den här punkten bifalla motion 2017:91. Vi behöver den här bönen i den här rollen även fortsättningsvis.

BERTH LÖNDAHL (REPLIK):

Alltså, jag har haft någon sorts illusion av att fira gudstjänst med de som är regelbundna gudstjänstfirare och inte för de ovana. De ovana är så ovana att de kommer ytterst sällan och kommer ganska spritt utan jag tror att det måste vara grundläggande att vi firar gudstjänst. Firar vi gudstjänst med de som är där regelbundet och då skapar en hemkänsla och en hematmosfär, här firar vi gudstjänst, så att de som kommer som oregelbundna gudstjänstfirare plötsligt upptäcker, oj då här finns ett hem där jag också får vara med. Då finns den här inledningen där syndabekännelsen finns med och än en gång så påpekar jag att den har då med människans värdighet att göra och inte med hennes underlägsenhet. Det är bara människan som kan ha den relationen till Gud. Jag tror alltså att det här är en viktig del i en inledning och konstigt nog är den oerhört vardaglig. Hur många här har inte mött någon gammal vän på gatan och sagt att vi har inte setts på länge. Jag har tänkt i flera år att jag ska ta och ringa dig, förlåt att jag inte har gjort det. Så kommer det som en gäst och säger, jag har bara en enkel blomma med mig, jag borde ha hört av mig tidigare. Vi inleder massor av relationer med detta balanserande sätt att säga, ursäkta, och det är det vi gör när vi återvänder i gudstjänsten.

TOMAS JANSSON (REPLIK):

Jag upplever inte bönen ”rena mig så blir jag ren” som vare sig torftig eller innehållslös vad det gäller budskapet om Guds ords förlåtande kraft. Det är bara ett annat sätt att utforma det på och må vi få ha en fortsatt bredd i vår kyrkohandbok där vi fortsatt också kan ha den typen av formuleringar. Jag vill inte förbjuda ”jag fattig syndig människa” som är ett 1700-talsspråkbruk som väldigt få människor känner igen sig i men den får finnas kvar i handboken. Låt också då denna ”rena mig så blir jag ren” få finnas kvar som ett alternativ.

BERTH LÖNDAHL (REPLIK):

Jag tycker faktiskt också att det alternativet ska finnas kvar. Däremot så vill jag visa på vad den gör, den förskjuter den sakliga skulden, jag har gjort, sagt, tänkt, underlåtit någonting som är brutet i relationen till Gud till det som är fel, jag är fel. Den här förskjutningen tror jag är mer traumatisk, därför att hur förlåter man och avlöser och upprättar en människa som upplever att det handlar om att jag är fel mera än att man säger att jag har handlat fel och när jag befriar dig från det då är jag faktiskt avlöst och ren.

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE:

Ordförande! I statistik används procent där varje siffra är just en andel och för alla som tycker att matematik är jobbigt är ju statistik så fantastiskt därför att summan alltid ska bli hundra, enkelt och bra. I remissomgången 2016 så användes fem svarsalternativ. Det var en förändring efter remissomgången 2012. De fem alternativen var dåligt, ganska dåligt, varken bra eller dåligt, ganska bra, bra. Att bara visa ett svarsalternativ som i det diagram ni nyss såg, en andel utan möjlighet att jämföra med andra andelar och se helheten. Det är ohederligt å vetenskaplig synpunkt. Vi ska i statistik alltid utgå ifrån 100 procent och kunna jämföra siffrorna. Efter denna remissomgång så har man dessutom tagit hänsyn till de remissvar som inkom från

den omgången i det förslag som nu ligger på bordet från revisionsgruppen, alltså 2017 års förslag. För övrigt vill jag bara påminna om att inledningsorden i förslaget är fakultativa och kan vara något av de 14 förslagen eller ett annat fritt formulerat.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Jag tar på mig skulden för att det kom upp under det här blocket som det inte skulle ha gjort. Det skulle ha kommit under block B. Jag menar inte alls att det skulle vara ohederligt att redovisa de bra svar som har kommit därför jag tror att vi kan inte nöja oss med ett utfall där mindre än 20 procent tycker att språket är bra eller med en musikserie där mindre än 20 procent tycker att den musiken är bra, att ett antal också tycker att det är ganska bra, det må så vara, men är det inte så att det är den högsta möjliga kvaliteten som vi eftersträvar.

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE (REPLIK):

Om man visar helheten alltså så att man kan se alla 100 procent då kan man också se fördelningen på de andra svarsalternativen. Nu gavs inte möjlighet till det.

EVELINA JOHANSSON (REPLIK):

Att någonting är fakultativt kan ju vara en fördel ibland men jag tycker inte att det bör användas som ett argument för att bristfälliga formuleringar inte håller måttet. Jag är här, vi är här, Gud är här, vi är här tillsammans, det var en annan ordning, därför att det står i förslaget att meningarna kan komma i valfri ordning. Vem kan inte hitta på dessa fyra meningar och själv stoppa dem i valfri ordning. Bara det faktum att det behövs så förskräckligt många inledningsord, några har så förskräckligt eller fantastiskt enkel utformning. När det är tillåtet att hitta på sina egna inledningsord upprepar ju frågan vad vi har kyrkohandboken till, kan jag tycka. Då hjälper det faktiskt inte att de är fakultativa.

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE (REPLIK):

Det är konsekvensen av det som vi var väldigt överens om när vi började, nämligen den nya ordo-strukturen. Därför har man alltså sammanfört det som förut låg i olika gudstjänstordningar till det som nu står under den allmänna gudstjänsten så att samtliga inledningsord finns där.

EVELINA JOHANSSON (REPLIK):

Det i sig behöver ju inte innebära att inledningsorden behöver vara så oerhört många och de som nu finns är ju betydligt fler och somliga, skulle jag säga, av betydligt lägre kvalitet än de som fanns i handboken 86 även om man sammanför från alla de åtta typer av gudstjänster som fanns.

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE (REPLIK):

Om kvaliteten tycker vi olika.

DAG SANDAHL:

Ordförande! En uppjagad präst ringde mig. Kan det vara jag, kan du kolla om det är jag, sa han. Va, sa jag på mitt intelligenta sätt. Jo, förstår du, vi hade en sådan där planering inför gudstjänst och satt där på golvet och de höll på och tjafsade och jag blev så trött. Till sist fick jag ur mig, du är här, jag är här, vi är här, Gud är här, vi är

här tillsammans. Jag tyckte att det var en parodisk banalitet men de tyckte att det var bra. Nu ser jag det här i kyrkohandboksförslaget. Kan det vara jag? Kan du ringa och kolla i Kyrkans hus? Jag ringde och kollade och jag fick svaret att det används på flera ställen men det kommer nog från Stockholms stift. Jag tror att polletten, man behöver inte vara kommissarie Beck, ramlade ner där. Jag vet, tror jag, vem syndaren var. Parodisk banalitet. Så var det tänkt och nu står det i kyrkohandboken. Det säger en del. Biskop Modéus den förste kan använda det som en vacker formulering, för de kristna kan använda alla formuleringar och få dem att skimra. Men jag är inte säker på att detta är god kyrkoteologi. Jag tror att det är precis vad det var, en parodisk banalitet. Jag kommer aldrig att använda en sådan formulering. Hör jag den kommer jag att tänka på den präst som hittade på den en sur morgon när han satt på ett golv ihop med en massa intresserade gudstjänstkonstruktörer. Men MTD-religionen, tror jag uppskattar precis den här typen av plattityder. Jag menar nu att det krävs vishet för att se vad som är kompatibelt med kyrkokristendom och vad som inte är det. Nu har jag förstås förstört den här bönen för er och det, Ordförande, är jag djupt tacksam att jag fick göra.

ARON EMILSSON:

Ordförande! Jag vill börja med att yrka bifall till motion 2017:61 punkt 3 som behandlades i det här blocket. Jag kommer att tänka på att Gör portarna höga och dörrarna vida, men vi får se upp så att vi inte bara sänker trösklar och höjer tak så till den milda grad att tröskeln till kyrkan rivs bort och taket likaså. Om jag skulle komma hem till flera av de församlingar och min hemförsamling jag känner mig hemma i och förklara de liturgiska förändringarna i det här nya kyrkohandboks-förslaget skulle jag möta många frågande ansikten vid kyrkkaffet. Var är profilen, var är konturen? Alltså, vem talar vi till och vilka vill vi möta och hur möter vi dem? Ett inklusivt språk, ja för vem och varför? Den vane vill känna igen sig, den ovana möta något nytt, något man inte möter i sin omgivning i samhällsbruset. Det är tradition och kontinuitet i vårt liturgiska språk. Jag hörde tidigare, som äldre så kan man ändå ta ansats för att bejaka nyordningen i språket. Som ung känner jag mig väldigt exkluderad i nyordningarna i könsneutralitet och att undvika det man då kallar könsmaktsbegrepp eller ett exklusivt exkluderande språk. Det är inte exkluderande. Vi ska bejaka variation, olikheter, kontinuitet och tradition i det som skapar trygghet och sammanhang. Vi ska vara rädda om det. Bryter man bibliska texter ur kyrkohistoria, var är respekten för urkund och för historisk underbyggnad i teologiska och liturgiska vägval, Att vilja stryka uttryck som ”stark fadershand” eller ”öm modersblick” och liknande, sådana begrepp är inga problem. De går att bevara och behålla och utveckla jämte förändring och nyordning. Kyrkan behöver vara en trygg fyrbåk, särskilt i den tid vi lever idag. Vi ska visa vad vi erbjuder som är unikt, där vi välkomnar nya i sammanhanget, inte anpassa oss efter allt det andra som omgärdar oss i samhällsbruset utanför. När man efter 2 000 år av bibeltext i liturgin vill införa ett mer lättförståeligt vardagsspråk så skjuter man sig inte bara i foten utan riktar pipan mot själ och hjärta i det liturgiska språk som skapar sammanhang och enhet, sa denna församlingsherde med många följare som jag refererade inledningsvis. Låt oss betänka de orden och visa vad som gör oss unika, inte vad andra vill att vi ska göra för dem.

SARA WALDENFORS:

Ordförande! Jag företräder nu utskottet. Vi börjar med inledningen och bakgrunden, sidan 41. Utskottet ger förslag till kyrkomötet att avslå motion 2017:91 och 2017:97 och att bifalla utskottets förslag om inledningsord 6, 7 och 15. Utskottet menar att antalet inledningsord ger en stor mångfald och att det ger möjlighet att använda dessa vid olika skilda gudstjänstillfällen och att det också ger inspiration och visar på möjligheten att själv formulera inledningsord. När det gäller inledningsord 6 menar utskottet att det finns ett viktigt signalvärde i att det finns med i kyrkohandboken men har gjort en omformulering som lyder följande: "Fjällens och det öppna landskapets Gud skogarnas och den rika mångfaldens Gud sjöarnas havens och den pulserande livets Gud du som är med oss där vi lever och bor i din närhet vill vi vara i ditt namn vill vi be". I inledningsord 7 menar utskottet med hänvisning till Läronämndens resonemang kring Guds vägar att det i nästa mening bör ändras till "och att Guds kärlek möter oss genom Jesus Kristus". Av språkliga skäl menar utskottet att den sjätte raden i inledningsord 15 bör ändras till "i dopet görs inte skillnad på människor" för texten kommer då att följa bibeltextens lydelse.

Så går vi in på förlåtelse, motion 2017:91. Utskottet menar liksom motionären att överlåtelsebönen 1 är mycket omtyckt och använd bön men hänvisar till Läronämnden där det står "att det kan övervägas om det krävs ett efterföljande tilltal som anknyter till formuleringen i själva bönen och detta finns ännu inte idag". Utskottet föreslår därför att kyrkomötet avslår motion 91.

Sedan går vi vidare till Kyrie. Utskottet föreslår att kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2017:46 och avslå motion 2017:68 och 2017:128.

Diskussionen om Kyrie och Kristusropet: som det har nämnts tidigare konstaterar utskottet att det kan vara lite lurigt med detta men att begreppet blir tydligare i det sammanhanget där det står och används i gudstjänsten och att det i ordningen då också står då "Kristusrop/Kyrie". Angående förslaget i motion 2017:46 tycker utskottet som motionären att det finns anledning att följa vedertagen liturgisk praxis och föreslår därför kyrkomötet att bifalla motion 46.

HANS-OLOF ANDRÉN (REPLIK):

Ordförande! Det gäller den här bönen som var syndabekännelse och har blivit överlåtelsebön. Om man nu säger att "Kristus öppnar vägen till dig och utplånar världens alla synder" och säger "rena mig så blir jag ren", är inte det en syndabekännelse? Varför ska vi krångla till det och säga som Läronämnden att vi behöver något särskilt tilltalsord för detta. Vi har ju det vanliga förlåtelseordet och tackbönen. Varför ska vi inte kunna få använda det som vi har gjort nu i över 30 år? Jag tror inte att det här går att backa för övrigt i praktiken ändå. Bifall till motion 2017:91.

SARA WALDENFORS (REPLIK):

Jag hänvisar till det jag sa och tänker att Läronämnden får gärna komma upp och också föra sin talan här.

HANS-OLOF ANDRÉN (REPLIK):

Jag avvaktar lite så får vi se om Läronämnden närmar sig. Jag tror alltså att man inte kan ändra sig efter över 30 år och säga att det var ingen syndabekännelse.

BISKOP MIKAEL MOGREN:

Den här frågan om den här bönen som alltså är en känslig och älskad bön där man ber om ”rena mig så blir jag ren, hela mig så blir jag hel”. Den bygger inte alls på skuld och det har utretts väldigt bra. Den bygger inte på att jag har gjort fel utan den säger, jag är fel. Då kan det inte besvaras med förlåtelse, för det finns ingenting att förlåta. Det är ingen verksynd, det är ingen skuld utan det är skam. Skam kan man också svara på. ”Hela mig så blir jag hel” då kan man ha ett tilltal om helande som svar. Att ha svaret ”förlåtelse” skulle vara själavårdsmässigt och pastoralt helt felaktigt men ett svar går ju alldeles utmärkt men det måste omformuleras i så fall, alltså som svar för att skilja på skuld och skam.

TOMAS JANSSON (REPLIK):

I bönen om förlåtelse ber vi både om förlåtelse för den synd som vi har begått men också om den befrielse från det tillstånd av skuld som har uppstått som ett resultat av den begångna synden. Befrielsen som ligger i förlåtelsens ord i gudstjänstens inledning handlar också om förlåtelsen/befrielsen från ett tillstånd av skuld. Bönen ”rena mig så blir jag ren” har fångat in detta och bryter inte som jag ser det mot de grundläggande intentionerna i bön om förlåtelse och därpå följande förlåtelseord.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Jag kan bara upprepa det här om skam- och skuldmotiv. Det är klart att man kan tolka det som ett skuldmotiv men jag tror också att dess popularitet bygger delvis på att den fångar in en skamkänsla som finns i vår kultur. Därför vore det väldigt olyckligt att ha ett förlåtelseord men ett svar. Jag är inte emot att det kommer ett svar. Jag tror inte på att ha en klassisk förlåtelseformulering om att ”på Jesu Kristi uppdrag tillsäger jag dig synernas förlåtelse” eller så utan någonting om helande och upprättelse och så. En mjukare formulering.

TOMAS JANSSON (REPLIK):

Må vi få ha lite mångfald i formuleringarna inledningsvis.

HANS-OLOF ANDRÉN (REPLIK):

Jag förstår inte varför du inte kan se att det är synden man vill bli renad ifrån om man säger ”du som i Kristus öppnar vägen till dig och utplånar världens alla synder, rena mig så blir jag ren” – från vad då? Synden, naturligtvis, precis som du har nämnt. ”Hela mig så blir jag hel” – vad blir jag hel ifrån? Från synd och skam. Det handlar om synden. Den olämpliga själavårdsmässigheten försiggår varenda söndag i stora delar av Svenska kyrkan och det har den gjort i 30 år. Jag tror inte att det är så farligt med den saken. Det handlar om synden och det handlar om skulden. Det är så jag läser det i alla fall men man kan ju läsa det på olika sätt, det är ju individuellt, men så ser jag det i alla fall och så upplever jag den bönen.

Bifall till motion 2017:91.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Det som man ber om i det centrala partiet ”rena mig” och ”hela mig” är ju att jag är oren och jag är ohel. Jag är trasig. Alltså, konstitutionella existentiella skamkänslor och att då fortsätta att fläska på med förlåtelseord på det, tror jag är olyckligt. Men

gärna ett svar, som sagt, för det är så starka ord och att låta det stå obesvarat tror jag inte heller är pastoralt bra.

HANS-OLOF ANDRÉN (REPLIK):

Men om jag säger ”rena mig så blir jag ren”, varför skulle det vara ett existentiellt tillstånd. Kan man inte säga att jag blir renad från synden? Så enkelt är det väl? Jag har syndat och jag vill bli ren från detta.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Det är klart att man kan tolka det så, läsa det så och förstå det så men det står inte så. Vi kan inte räkna med att människor kommer att förstå det så för man kommer nog att läsa det som det står. Där står ”rena mig så blir jag ren, hela mig så blir jag hel”.

MANILLA BERGSTRÖM:

Ordförande! När vi samlar oss till gudstjänst och förbereder i våra gudstjänster lokalt i våra församlingar gör vi det utifrån olika förutsättningar i våra olika sammanhang. Vi kanske förbereder gudstjänster tillsammans med en grupp i församlingen, en konfirmandgrupp, en barngrupp, en bibelstudiegrupp osv. Ha tilltro till de som förbereder gudstjänst. Lita på att vi som väljer bland alternativen väljer det alternativ som passar bäst i sammanhanget och är mest relevant där och då. Det är väl bra att det finns många olika alternativ så kan vi samla oss eller välja det alternativ som fungerar bäst just där, just då. Ha tilltro att vi som är ansvariga för gudstjänsten gör det på ett bra sätt. Lita på att folk förstår. Lita på att vi präster som tar ansvar för den gudstjänst vi tjänstgör i väljer ett alternativ som passar. Är det banalt i ett sammanhang så är det kanske alldeles relevant i ett annat sammanhang. Ha tilltro till församlingarna, församlingsbor, präster och gudstjänstfirare. Vi kan välja på ett sätt som blir bra för de som samlas till gudstjänst.

EVELINA JOHANSSON (REPLIK):

Ordförande! Jag känner igen det här resonemanget. Det här regelverket och de här anvisningarna är inte så bra som de skulle kunna vara. De lämnar för mycket öppet åt något håll som inte blir bra. Så är det inte meningen att någon ska göra. Så kommer väl ingen att göra. Ha tilltro.

Det var inför strukturutredningen man sa att det är ju väldigt lite sagt om vad församlingsråden ska göra. Tänk om de inte får göra så mycket för sitt kyrkoråd. Då sa ansvariga för utredningen att så har vi inte tänkt att det ska bli. Tänk om man tillsätter församlingsråden bara politisk, men så har vi inte tänkt att det ska bli! Nu sker det ju runt om i församlingarna. Det sker i Skellefteå, i Sörmland osv. Regelverken är ju till för när det inte fungerar och det faktum att det finns mycket kompetens, att det kan fungera på många håll, är inte lösningen på brister i regelverket. Regelverket ska fungera där omdömet brister.

JULIA KRONLID (REPLIK):

Ordförande! Detta är ju lite av en svår fråga när det gäller nya kyrkohandboken. Det finns ju givetvis fördelar med att man kan, om den präst som kanske är mer konservativ kan välja mer konservativa delar och den som är mer liberal kan välja de mer liberala delarna. Problemet är ju att vi förlorar lite av vår samhörighet och gemenskap och igenkänningsfaktor. I vilken församling man än går i så ska man kunna känna en hög igenkänningsfaktor. Här finns det en risk att med det här

förslaget kan man kryssa sig igenom en gudstjänst och undvika vissa väldigt centrala begrepp av "Fadern och Sonen och den heliga Ande" om "Jesus Kristus Guds son" och ha mer allmängiltiga begrepp om "Fjällens Gud" eller "Gud är här, vi är här". Det blir istället exkluderande för dem som tycker att det är väldigt viktigt med andra väldigt centrala begrepp för vår kristna tro.

MANILLA BERGSTRÖM (REPLIK):

Ha tilltro då, inte bara till präster utan också till de biskopar som viger präster. Nu låter det som att det är prästens gudstjänst och prästens val, och gudstjänsten blir konservativ om prästen är konservativ eller liberal om prästen är liberal. Det är församlingens gudstjänst. Prästen förbereder en gudstjänst som är bra för församlingen och prästen är präst vigd av dessa biskopar. Ha tilltro till prästerna och till biskoparna och till församlingarna.

JULIA KRONLID (REPLIK):

Jag har stor tilltro till våra församlingar och att våra präster vill det bästa för våra församlingar. Jag vill ändå säga att jag hyser en oro över att vi kan förlora samhörigheten och igenkänningsfaktorn och att det kanske inte riktigt blir så inkluderande som vi hade hoppats på med det här nya förslaget. Jag önskar att mer centrala begrepp hade varit genomgående, då hade vi kunnat undvika den här diskrepansen som jag befarar att det kan bli med det här nya förslaget.

MANILLA BERGSTRÖM (REPLIK):

Om man på allvar är rädd för att vi skulle välja alternativ på ett sätt som gör att vi kan kryssa oss igenom gudstjänstens alternativ, så att vi inte talar om Gud, inte talar om Jesus, då är det en helt annan fråga än kyrkohandboken för gudstjänst.

Beslut i ärendet återfinns i kyrkomötets protokoll, § 172.